

az Oceánon az amerikai folyóiratok; mindig panaszkodnak az amerikaiak, hogy a nagy berlini könyvtárból hiányzanak a legfontosabb amerikai művek és gyűjteményes munkák. Nyilvánvaló, hogy ez nem mehet így hosszasan a német tudomány komoly kára nélkül. A németeket megcsalja az a körülmény, hogy évenként százával mennek a német egyetemekre amerikai tanulók. És ezt a jelenséget igen is jóra magyarázzák. Az amerikai viszonyok ismerője tudja, hogy itt nagyobbára olyan úgynevezett studentekről van szó, akik kisebb kollege-kről mennek oda s használják a német egyetemi szabadságot, mert nem tudják teljesíteni az elsőrendű amerikai egyetemekre való belépés feltételeit. Az a jobb rész pedig, amely komoly tanulmányai közben az amerikai főiskolát pár félévre a némettel cseréli fel, ma már nem azzal az érzéssel megy oda, amivel 30 évvel ezelőtt, hogy Németország a világ tanító mestere és hogy ott majd minőség tekintetében különbet talál a hazai tudománynál. Azért megy oda, hogy mint művelt ember látóköreit szélesítse vagy hogy valamelyik szakembernél különleges tanulmányokat folytasson, olyan nyereséget keres, amelyet a német ép úgy megtalálna, ha az amerikai egyetemeken töltené egy esztendőt. Valóban, a fiatal tanulók, akiket teljesen kielégített Berlinben vagy Münchenben az érdekes tél, Heidelbergben vagy Freiburgban a boldog nyári félév, gyakran azzal az érzéssel térnek haza, hogy az előadásokban tulajdonképen csalódtak. A hozzáértő a visszahatásnak más jeleit is könnyen észreveheti. Érthető optikai csalódás: a saját tudományát oly gyorsan emelkedni érző amerikainak úgy tetszik, mintha a német tudomány, melyet 30 évvel ezelőtt még annyira maga fölött látott, lassanként hanyatlanék. Nincs ezzel ellentétben az, hogy fokozódik a német egyetemek látogatottsága, amiben — sajnos — még nincs benne az előadások látogatására való kötelezettség is. Ismétlem, hogyha nem oszlatják el hamarjában a német előítéleteket, az amerikaiak eredményei majd még nagyobb meglepetést okoznak szellemi téren, mint a gazdaságin! i. s.

HAZAI IRODALOM.

Magyar Remekírók. VI. sorozat. Budapest, Franklin-Társulat. 1904.

A *Magyar Remekíróknak* megjelent már a hatodik sorozata is és evvel az 55 kötetre tervezett vállalatnak nagyobbik fele az olvasó közönség kezében van. Megalakúlhatott már a véleményünk a vállalatról s ezen a legujabban napvilágot látott öt kötet sem változtat.

Ez utóbbiak közül kettő, a *Vörösmarty VI.* és *Tompa III.* kötet, a régebben megjelenteknek folytatásai. A *Vörösmarty* munkáit be-

fejező kötet a nagy költő prózai munkái közül a színműirodalomra és színészetre vonatkozókat közli, elméleti fejtegetéseit, drámabírálatait, az előadások recenzióit és a nyomukban kifejlődött polémiákat. A kiadó mellőzte tehát Vörösmartynak összes, nem a drámai irodalomra vonatkozó értekezéseit, nemcsak a politikaiakat és nyelvészetieket, hanem még az irodalmiakat is. Meg kell vallanunk, hogy a nagyközönség nem fogja megérezní hiányukat, de azért mégis kár volt elhagyni őket, már csak a teljesség kedvéért is jó lett volna, ha helyet kapnak, annál inkább, mert a régi, népszerű Vörösmarty-kiadásban föl voltak véve és ott, igaz, hogy petittel szedve, elérték az utolsó VI. kötetben. Kárunkat némileg pótolja, hogy a meglévő részhez kimerítő, megbízható név- és tárgymutató készült. A Tompa-kötet a balladáknak második felét és a regéket adja. Örömkre szolgál látni, hogy a II. kötetből kimaradt három költemény, melyre mi hívtuk föl e helyen a társulat figyelmét, pótlólag helyet talált a harmadik kötetben. Épen azért most is figyelmeztetjük a Franklin-Társulatot, hogy a balladák közül e kötetből is kimaradt három, a *Zokol*, *Fejér Kati* és *A fogoly*.¹ Pótlólag újra megemlítem azt is, amit már az első sorozat ismertetésénél² szóvá tettem, hogy az I. kötetből Tompának nem kevesebb mint tizenkilenc költeménye hiányzik (*Kandalló-dal*, *Víz-dal*, *Kedvesemhez*, *Böszörményi Józsefnek*, *Végpanasz*, *Emlékvers*, *Egy ifjú leány sirkövére*, *Búcsúzó leány*, *Szigliget*, *Kisfaludy Sándor emlékére*, *Vörösmartyhoz*, *Csatárok V.*, *Beteg vagyok*, *Egy halvány hölgyhöz*, *A fehér lilium*, *Egy amerikai leánykához*, *Egy festő kedveséhez*, *Válasz Vojtina Gáspárnak*, *Kosár*).

A harmadik kötet *Madách Imre munkái* címmel az Ember tragédiáját és Madách költeményeinek egy részét adja. Amit kapunk Madáchtól, azért hálásak vagyunk, különösen a költemények jó megválogatásáért. Nélkülözzük azonban Madách ifjúkori tragédiáját, a *Férfi és nő*t és kétszeresen érezzük hiányát, ha tudjuk, hogy már ebben a színműben, mely több mint másfél évtizeddel megelőzi Madách főművét, föl villan az Ember tragédiájának alap gondolata. Milyen kedvező alkalmat nyújtott volna, még a laikus olvasónak is, annak a nagy fejlődésnek föl ismerésére, amelyen Madách lángesze keresztül ment, míg Héraklesz sorsának megjelenítésétől az emberiség legnagyobb kérdésének megfajtásához vagy legalább fejtegetéséhez emelkedett. A Ma-

¹ Ez utóbbi valószínűleg félreértésből maradt ki. Tompának ugyanis két *A fogoly* című költeménye van: az egyik (*Bezárva mély, sötét üregbe*, kezdetű) megjelent a *Remekírók* 38. kötet 247—248. lapján, a másik (*Rákóczit most viszik át a Rábca hídján*) a végzetes címbeli egyezést sinylette meg.

² L. a folyóirat 1902. évf. 374—375. lapját.

dách műveinek élvezésére *Alexander Bernát* készíti elő az olvasót, részletes, tartalmas bevezetésével. Terjedelme s formája egyaránt megfelelő, s egyike az eddig olvasottak között a legarányosabb és legszebb bevezető értekezéseknek, de — egy kissé mélyen járó. Igen szép, de a nagyközönségnek véleményem szerint kissé homályos az a filozofiai alapvetés, amelyre Alexander a mű magyarázatát építi s az a művészet, mellyel az *Ember tragédiáját* elemzi. A pesszimizmus kérdése a fejtegetéseknek gerince. Pesszimizmust hirdet-e az *Ember tragédiája*? Alexander megosztja a kérdést. Elismeri, hogy az alapérzés, amelyben a mű fogant, pesszimiztikus, de arra a kérdésre, hihetünk-e az emberi lélek nemességében, szerinte igenlőleg felel a költemény, s a másokra vonatkozólag, az emberiség jövőjét illetőleg, sem határozott Madách ítélete.

Arany László műveiből kétségkívül a legkiválóbbakat kapjuk, három költői elbeszélését (*Elfrida*, *Délibábok hőse*, *Húnok harca*) és három tanulmányát (a politikai költészetről, a népmeséről és az emigráció mozgalmairól). Bevezetést *Kozma Andor* írt hozzájuk, kissé rövidet, amely bár okos, gondolkozó főre vall, inkább politizál és általános eszméket fejteget, mintsem teljes és találó képet ad *Arany Lászlóról*.

A sorozat utolsó kötetét *Gvadányi József* Falusi nótáriusa és *Fazekas Mihály*. *Ludas Matyija*, meg válogatott költeményei alkotják. Bevezetéssel *Négyesy László* látta el a kötetet, azaz két terjedelmes tanulmányt írt hozzájuk. Nem annyira az adatok ujságában van érdekmük — mind a két költőnek életviszonyai eléggé ismeretesek — mint inkább új szempontjaiban és a tárgyalás választékos módjában. Nagy gonddal megírt jellemzések, melyek nem elégszenek meg az író bemutatásával, hanem kapcsolatba hozzák a kor irodalmi viszonyaival, többet nyújtanak, mint a mennyit címük ígér. Egy kifogásomat azonban nem hallgathatom el, de ez sem a bevezetések értékére vonatkozik. Arra a körülményre célok, hogy *Gvadányi* élet- és jellemrajza körülbelül 60 lap, s így az egész vállalatnak eddig legterjedelmesebb bevezetése, háromszor akkora mint *Tompa*, *Vörösmarty* vagy *Arany* életrajza! A szakember örömmel fogadja, s e kötetet éppen a bevezetések miatt méltányolja, de a nagyközönség követeléseit a fordított arány jobban elégtette volna ki. A laikus olvasó szempontjából különben az egész kötet elmaradhatott volna: sem *Gvadányi*, sem *Fazekas* nem tartoznak a «remekírók» sorába, vagy ha az elnevezést tágan értelmezzük és kiterjesztjük rájuk is, akkor sok olyan költőt is meg kellett volna szólaltatni a vállalatnak, aki nem szerepel a tervezetben.

cs. e.